

Bartłomiej Maliszewski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców

Stručni rad

<https://doi.org/10.17234/9789533792156.09>

Czego o Polsce możemy się dowiedzieć z *Gramatyki z kulturą. Przez przypadki?*

We współczesnej glottodydaktyce polonistycznej uwidacznia się zwiększony nacisk na łączenie nauki języka z przekazywaniem wiedzy o kulturze, o czym świadczą rosnąca liczba publikacji metodycznych poświęconych temu zagadnieniu,¹ coraz bogatszy zasób materiałów dydaktycznych, które służą rozwijaniu kompetencji leksykalnej, komunikacyjnej i kulturowej, a także coraz ściślejsza integracja danych celów (czego dobrym i łatwo dostępnym przykładem są ćwiczenia na platformie: www.popolskupopolsce.edu.pl).²

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przegląd treści kulturowych, które zostały zamieszczone w zbiorze zadań: *Gramatyka z kulturą. Przez przypadki* (Maliszewski 2020a). Kluczowe są tu dwie związane ze sobą kwestie: czego o Polsce możemy się dowiedzieć z tej elektronicznej publikacji i jakie są uwarunkowania danego stanu rzeczy, co wymaga zwrócenia uwagi na cel projektu, profil zakładanego odbiorcy, formę przekazu oraz zakres uwzględnianych tematów gramatycznych.

(Nie)przypadkowe tematy

Dobór treści kulturowych w materiałach do nauczania języka polskiego zależy od celów poszczególnych publikacji i profilu ich zakładanych odbiorców. Ze względu na to, że *Gramatyka z kulturą. Przez przypadki* – wraz z krótkim *Poradnikiem metodycznym* – była współfinansowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej jako pomoc do nauczania języka polskiego za granicą i powstawała głównie z myślą o osobach ze Wschodu, które uczą się polskiego na poziomie A2/B1, uwzględniono dość sze-

¹ Zob. m.in. prace zamieszczone w tomie pod redakcją Władysława Miodunki (2004) oraz monografie: Burzyńska 2002, Garncarek 2006, Gębał 2010, Kowalewski 2011, Nawracka 2020.

² Uwzględnianie komponentu kulturowego można również zaobserwować w materiałach do nauczania innych języków. Przemysław Gębał stwierdza, że: „Glottodydaktyka europejska od wielu lat postuluje powiązanie praktyki nauczania języków obcych z prezentacją realiów i kultury. W przypadku języków światowych utrwaliły się nawet terminy opisujące to zjawisko. Trudno sobie wyobrazić naukę języka niemieckiego bez *die Landeskunde*, francuskiego bez *la civilisation* czy włoskiego *la civiltà*” (Gębał 2006: 205).

roki zasób zagadnień związanych z życiem codziennym.³ Teksty są pisane prostym językiem (z użyciem popularnego słownictwa), a w centrum uwagi znajdują się te formy, które stanowią przedmiot powtarzalnych interferencji ze wschodnich języków słowiańskich.⁴ Zadbano też o to, aby przekazywane treści były odpowiednie dla młodzieży szkolnej (unikano np. nazw alkoholi) i dobrze służyły promocji polskiej kultury, czego efektem jest nieco idealizowany wizerunek Polski oraz jej mieszkańców. Dużą rolę odgrywa tu nie tylko słowo, ale i grafika, dzięki której można pokazać położenie poszczególnych miast czy regionów, zaprezentować związane z nimi atrakcje turystyczne oraz przedstawiać wizerunki znanych osób.⁵

W związku z tym, że publikacja ma na celu rozwijanie oraz sprawdzanie znajomości form fleksji imiennej, dobór poszczególnych tematów oraz związanego z nimi słownictwa jest uwarunkowany charakterem podejmowanych zagadnień gramatycznych. To bowiem układ poszczególnych przypadków tworzy strukturę omawianego zbioru zadań i wyznacza ramę przekazywanych treści kulturowych. Dokonajmy więc ich skrótowego przedstawienia.

Mianownik

Z racji tego, że w inicjalnym pytaniu towarzyszącym pierwszemu przypadkowi, pojawia się zaimek *kto?*, początkowe ćwiczenia nie skupiają się wokół samej Polski (i jej mapki), lecz dotyczą znanych reprezentantów polskiej kultury. Krótkie pytania quizowe pozwalają zaprezentować ich portrety oraz podać męskie i żeńskie określenia zawodów, co stanowi wprowadzenie do jakże istotnej w języku polskim kategorii rodzaju.

Dopiero w dalszej kolejności pojawia się mapka Polski, która – wraz z innymi obrazami – służy przedstawieniu kolejnego zasobu rzeczowników o bardziej zróżnicowanych zakończeniach:

³ Obszary tematyczne dla różnych poziomów biegłości językowej zostały wyszczególnione w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* (Coste i in. 2003) oraz w *Programach nauczania języka polskiego jako obcego* (Janowska i in. 2011), które wytyczają również zakres podejmowanych tu zagadnień gramatycznych.

⁴ O popularnych błędach, będących wynikiem interferencji z języka ukraińskiego, i o formach fleksyjnych, na które należy zwrócić szczególną uwagę, wspomniano w dołączonym do *Gramatyki z kulturą. Przez przypadki* krótkim *Poradniku metodycznym* (Maliszewski 2020b). Tam również zamieszczono dość obszerną bibliografię prac dotyczących nauczania gramatyki w grupach słowiańskich.

⁵ Treść *Gramatyki z kulturą. Przez przypadki* jako jednego z przejawów perspektywy lingwakulturowej w materiałach do nauki języka polskiego omawia też Barbara Łukaszewicz (2023). O uwarunkowaniach treści kulturowych zamieszczonych w *Gramatyce z kulturą. Przez przypadki* zob. także Maliszewski 2024.

8a Czy wiesz, kto to jest? Czy wiesz, co to jest? Czy wiesz, gdzie to jest? Wstaw numery w odpowiednie miejsce na mapie.

0. Polska	20. Białoruś
1. flaga	21. Czechy
2. biel	22. Słowacja
3. czerwień	23. Ukraina
4. godło	24. Niemcy
5. orzeł	25. Rosja
6. herb	26. Litwa
7. syrena	27. bocian
8. Warszawa	28. jezioro
9. Kraków	29. Mazury
10. zamek (Wawel)	30. morze
11. Zakopane	31. turysta
12. Gdańsk	32. muzeum
13. Gniezno	33. pieniądz
14. Wrocław	34. Mieszko
15. Łódź	35. pianista
16. Lublin	36. pianino
17. Wisła	37. poeta
18. Odra	38. pióro
19. Bug	

Odbiorcy, którzy mają połączyć słowo z odpowiednim symbolem graficznym czy obrazkiem, obcują z charakterystycznymi „emblematami” Polski i mogą sprawdzić swoją wiedzę na jej temat, dopasowując dość liczne nazwy do poszczególnych miejsc, przedmiotów i postaci.

Słowa, które następnie należy poukładać wedle ich przynależności rodzajowej, pozwalają zwrócić uwagę na – mniej lub bardziej typowe – zakończenia rzeczowników reprezentujących poszczególne kategorie gramatyczne. Sylwetka chłopca z mapą oraz postaci o rysach Juliusza Słowackiego i Fryderyka Chopina przypominają o rzeczownikach rodzaju męskiego kończących się na -a (*turysta, poeta, pianista*), a portret pierwszego władcy Polski pozwala zasygnalizować, że w tej grupie znajdują się też nazwy osobowe kończące się na samogłoskę -o (*Mieszko*). Określenia barw flagi: *biel, czerwień* są przykładami rzeczowników rodzaju żeńskiego, które kończą się na spółgłoskę, a słowa: *pióro, pianino, Gniezno, jezioro, morze, muzeum* reprezentują rzeczowniki rodzaju nijakiego, świadcząc tu o przewadze określeń zakończonych na -o. W zbiorze przedstawianych nazw nie zabrakło także *pluraliów tantum*, którymi są toponimy: *Mazury, Czechy, Niemcy*. Odwołując się do realiów geograficznych, symboli narodowych i znanych postaci, można zademonstrować rodzajowe zróżnicowanie rzeczowników oraz ich zakończeń, a przy tym przekazywać i sprawdzać wiedzę o Polsce.

Przy prezentowaniu różnych rodzajów przymiotnika podejmowanym problemem jest również jego szyk w połączeniach z rzeczownikiem. Odmienne miejsca przydawki przymiotnej (w antepozycji albo postpozycji) są ukazywane na przykładzie nazw krakowskich obiektów, które należy połączyć z odpowiednią fotografią oraz ich krótkim opisem. Zasoób wykorzystywanych tu wyrażen (*Uniwersytet Jagielloński, Dworzec Główny, kościół Mariacki, Rynek Główny, smok wawelski, cmentarz Rakowicki, ogród botaniczny, Brama Floriańska, wieża ratuszowa, ulica Floriańska, Muzeum Narodowe, wzgórze wawelskie, koło widokowe*) pozwala ukazać różne rodzaje przymiotników, omówić zasady ich łączenia z rzeczownikami,⁶ zwrócić uwagę na reguły używania wielkich i małych liter, a także zaprezentować zdjęcia krakowskich atrakcji turystycznych oraz przekazać kilka informacji na ich temat przy użyciu konstrukcji składniowych, w których przymiotnik zajmuje miejsce przed rzeczownikiem bądź pojawia się w funkcji orzecznika mianownikowego.

Ćwiczeniu form liczby mnogiej rzeczowników niemęskoosobowych służą zaś określenia popularnych pamiątek z Polski. Po dopasowaniu ich nazw do odpowiednich obrazków zadaniem odbiorców staje się tworzenie form liczby mnogiej zgodnie z zamieszczonymi wskazówkami, a kolejne ćwiczenie polega na uzupełnianiu wypowiedzi osób, które mówią o tym, jakie rzeczy przywożą z Podhala (dzięki czemu można „zareklamować” jeden z najbardziej urokliwych zakątków Polski).

Dużo problemów osobom uczącym się języka polskiego sprawia opanowanie form liczby mnogiej rzeczowników rodzaju męskoosobowego (zob. Krawczuk 2006: 138-139). Prezentacji ich końcówek służą tu nazwy narodowości, które należy przyporządkować wizerunkom młodych ludzi trzymających różne flagi państwowe i umiejscowionych wokół mapki Polski (zgodnie z geograficznym położeniem poszczególnych krajów). Następnie należy uzupełnić wypowiedzi obcokrajowców, którzy – tłumacząc dlaczego uczą się języka polskiego – często wspominają o wpływie swojej rodziny (*przodkowie, dziadkowie, rodzice, bracia*) oraz o osobach wykonujących poszczególne profesje (*wykładowcy, nauczyciele, reżyserzy, pracownicy ambasady, hotelarze, kelnerzy*). Osnową kolejnego ćwiczenia jest tekst na temat filmu *Bogowie*, którego już sam tytuł stanowi wykładnik utrwalanego zagadnienia gramatycznego. Dzięki krótkiemu opisowi filmu można zachęcić odbiorców do jego obejrzenia, a zarazem sprawdzić umiejętność tworzenia właściwych form rzeczowników rodzaju męskoosobowego (m.in. *lekarze, chirurdzy, pacjenci, dziennikarze, aktorzy, krytycy, widzowie*).

⁶ Jak pisze Ała Krawczuk: „W języku ukraińskim prawie zawsze (oprócz konstrukcji inwersowanych) przydawka przymiotna stoi przed określanym przymiotnikiem. Ukraińcy, mechanicznie wzorując się na dominującym w języku ukraińskim prepozycyjnym szyku przydawki, popełniają najczęściej błędy w użyciu przydawki gatunkującej, sytuując ją w prepozycji [...]” (Krawczuk 2006: 146).

Przy utrwalaniu form liczby mnogiej przymiotników rodzaju męskoosobowego pojawia się tekst o wystawie poświęconej polskim emigrantom, którzy z powodów ekonomiczno-politycznych zdecydowali się na życie w USA i zdołali tam odnieść wielkie sukcesy. Końcowe pytania: *A czy amerykański sen jest ciągle możliwy?, Czy zwykli ludzie mogą być wielcy i wyjątkowi?, Czy biedni mogą stać się bogaci?* prowokują do dyskusji, a zarazem służą zaprezentowaniu form przymiotników rodzaju męskoosobowego. Kolejną okazją do ich użycia stają się ćwiczenia, które mówią o cechach Polaków (*ciekawi świata, spontaniczni, zaradni i pomysłowi, religijni, ambitni i aktywni*), a także nakazują się zastanowić, czy istnieje charakter narodowy, czyli cechy dominujące wśród przedstawicieli poszczególnych nacji. Tym samym można powrócić do nazw narodowości i powtarzać ich formy liczby mnogiej, a jednocześnie utrwalać końcówki przymiotników rodzaju męskoosobowego.

Rozdział poświęcony mianownikowi jest obszerny, co wynika z konieczności zaprezentowania rzeczowników rodzaju męskiego, żeńskiego i nijakiego, różnorodnych form przymiotników liczby pojedynczej, niejednolitego szyku wyrażen z przydawką przymiotną oraz zróżnicowanych form liczby mnogiej z kłopotliwym dla obcokrajowców wyróżnieniem rodzaju męskoosobowego. Dość bogaty staje się tym samym także zasób tematów związanych z polską kulturą, poczynając od krótkiej prezentacji znanych Polaków i Polek, nazw polskich miast, atrakcji turystycznych i pamiątek, a skończywszy na opisie cech polskich emigrantów oraz dyskusji na temat stereotypów etnicznych.

Dopełniacz

W związku z tym, że dopełniacz jest często używany przy określeniach ilości, jego wprowadzaniu i utrwalaniu nieraz towarzyszą wyrażenia przydawkowe, które odnoszą się do miar produktów spożywczych.⁷ W *Gramatyce z kulturą. Przez przypadki* jest przedstawiana cała lista takich wyrażen (m.in. *kromka chleba, słoik miodu, szklanka herbaty, kostka masła*), a zadaniem odbiorcy staje się ich łączenie z odpowiednimi obrazkami. Ćwiczenie form dopełniacza na podstawie słownictwa kulinarnego pozwala zaprezentować nazwy popularnych produktów i dań, dokonać ich krótkiego opisu (z czego są zrobione wybrane produkty oraz potrawy), udzielić bardziej rozbudowanych informacji na ich temat (mowa jest o naleśnikach, mizerii, różnych rodzajach chlebów) oraz podsumować charakterystyczne cechy polskiej kuchni (czego jemy dużo, czego jemy mało, z jakich dań słyną poszczególne regiony).

⁷ Znamienne, że już przy samym podawaniu przykładów tej funkcji dopełniacza pojawiają się odwołania do produktów spożywczych: *Proszę kupić butelkę piwa i litr mleka. Proszę kupić puszkę kukurydzy. Proszę filizankę kawy i kieliszek wina* (Janowska i in., 2011: 19, 47, 79).

Co istotne, omawianie znanych produktów czy potraw dostarcza sposobności, by się odnieść do kolejnych aspektów kultury – mowa jest bowiem o kontaktach międzynarodowych, które kształtowały polską kuchnię oraz o współczesnej modzie na zdrowe odżywianie. Tym samym ćwiczenia poświęcone dopełniaczowi stanowią wgląd nie tylko w kulturę kulinarną, ale i jej zmieniające się uwarunkowania.

Celownik

W podręcznikach do nauki polskiego o celowniku zwykle jest mowa w kontekście aktów etykiety i także w *Gramatyce z kulturą*. Przez przypadki częstemu wykorzystywaniu podlega ów kontekst obyczajowy. Początkowe ćwiczenie, które służy prezentacji rzeczowników żywotnych w formie celownika, polega na wyborze odpowiedniej odpowiedzi na pytania, komu składamy poszczególne życzenia (*Przyjemnej podróży!*, *Szerokiej drogi!*, *Powodzenia!*), a podstawą kolejnych zadań są teksty na temat tego, komu można wręczyć czerwoną różę, co komu kupić pod choinkę i kto komu powinien pierwszy podawać rękę. Także użycie zaimkowych form celownika wprowadza w świat etykiety, gdyż ich ćwiczeniu służą życzenia składane z okazji imienin, urodzin oraz rocznicy ślubu (złotych godów).

Końcówka celownika liczby mnogiej jest prezentowana w wariantach odpowiedzi na pytania, komu dziękują poszczególne osoby (m.in. uczniowie, pacjenci, goście), co pozwala też utrwalać formy liczby mnogiej rzeczowników męskoosobowych. Następnie uczący się mają napisać, komu są składane życzenia w zaznaczone święta rodzinne (*Dzień Dziadka*, *Dzień Babci*, *Dzień Matki*, *Dzień Ojca*, *Dzień Dziecka*) oraz inne dni, które są poświęcone przedstawicielom wybranych kategorii społecznych. Dzięki temu ćwiczeniu można nie tylko skłaniać odbiorców do tworzenia form celownika liczby mnogiej, ale i przypominać o funkcjonowaniu danych świąt, a także wskazywać ich daty, powtarzając przy tym formy dopełniacza. Osnową kolejnego ćwiczenia są krótkie teksty o tym, komu pomagają znane organizacje i czemu służą wymieniane akcje charytatywne. Odbiorcy, którzy przyjeżdżają do Polski, mogą się bowiem zetknąć z takimi nazwami, jak *Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy* czy *Szlachetna paczka* i właśnie przy okazji ćwiczenia form celownika warto wyjaśniać, jakie działania kryją się za tymi hasłami, zachęcając odbiorców do wspierania danych inicjatyw.

Biernik

Prezentacji form biernika służy dość bogata lista popularnych czasowników, które łączą się z tym przypadkiem, a podejmowanym tu tematem jest zwiedzanie Krakowa. Odbiorcy mają dopasować odpowiednie obrazki do czynności pary turystów, którzy m.in. wynajmują przewodnika, zwiedzają kościół Mariacki, wchodzą na wy-

soką wieżę, idą na Wawel itd. (Użyte tu formy biernika oraz towarzyszące im obrazki ze stolicy Małopolski stanowią nawiązanie do pierwszej lekcji, w której pojawiały się określenia krakowskich atrakcji turystycznych).

W związku z tym, że dużo problemów osobom uczącym się języka polskiego przysparzają biernikowe formy rzeczowników rodzaju żeńskiego w połączeniach z przymiotnikiem (mylone są tu bowiem zasady dystrybucji końcówek *-ą* i *-ę*), to właśnie te formy znajdują się w centrum uwagi. Umiejętność ich tworzenia jest sprawdzana w ćwiczeniu, którego osnową są wypowiedzi osób opowiadających o tym, jak spędzają wolny czas w Krakowie. Kolejne teksty, które służą utrwalaniu form biernika (rzeczowników i przymiotników), przedstawiają krótką biografię Anny Dymnej i Michała Żebrowskiego oraz ich wybrane role filmowe, dzięki czemu można wspomnieć o znanych dziełach polskiej kinematografii.

W liczbie mnogiej bardzo kłopotliwe okazują się formy biernika tych rzeczowników, które nie należą do rodzaju męskoosobowego, lecz oznaczają istoty żywe. Wschodni Słowianie – pod wpływem interferencji z języka ukraińskiego czy rosyjskiego – często popełniają tu bowiem błędy fleksyjne, które polegają na użyciu biernika równego dopełniaczowi, a nie mianownikowi, np. **lubię psów*, **mam kotów*, **patrzę na dziewczyn* (zob. Krawczuk 2006: 138). Przy utrwalaniu wymaganych form są prezentowane pary polskich artystów i artystek wraz z podpisami typu: *Oni byli pisarzami* / *One były pisarkami*, a zadaniem odbiorców staje się tworzenie pytań, w których należy użyć form biernika: *Czy znasz tych pisarzy?* / *Czy znasz te pisarki?* Osnową kolejnego ćwiczenia, które pozwala sprawdzić umiejętność doboru właściwej formy, jest tekst o przyrodniczych atrakcjach poszczególnych regionów Polski, a odbiorcy ze Wschodu powinni zachować większą ostrożność przy zwrotach: *łowić duże ryby*, *zobaczyć wielkie żubry*, *uważać na głodne niedźwiedzie*, opierając się pokusie używania biernika równego dopełniaczowi.

Utrwalanie zaimkowych form biernika dostarcza zaś okazji, by wykorzystać gatunek pozdrowień i zaprezentować przy tym kartki widokowe z różnych zakątków Polski, żeby promować poszczególne miasta oraz regiony. Wschodni Słowianie muszą uważać zwłaszcza na zaimki *ono* i *one*, pamiętając o biernikowych formach *je*, a sprawdzaniu ich znajomości służy kartka znad Morza Bałtyckiego (*Bardzo je lubię*.) oraz z Mazur (*Kocham je za spokój i ciszę*.).

Narzędnik

Przedstawianiu form narzędnika jako części orzeczenia imiennego służą krótkie pytania quizowe dotyczące znanych Polaków i Polek. Pojawiają się tu postaci, które były już prezentowane w rozdziale poświęconym mianownikowi (np. Maria Curie-Skłodowska, Wisława Szymborska), dzięki czemu można utrwalać zasób przekazy-

wanych informacji oraz związanego z nimi słownictwa, a zarazem są ukazywane kolejne znane osoby (np. Wanda Rutkiewicz), gdyż ważne jest to, by urozmaicać treść zadań i poszerzać zakres wiedzy o polskiej kulturze.

Przy prezentacji popularnych kontekstów narzędnika w roli dopełnienia dalszego oznaczającego środki transportu zostaje wykorzystana mapka Polski, na której tle widnieją różnorodne środki lokomocji (statek jest narysowany u wybrzeża Morza Bałtyckiego, kajak i żaglówka w regionie Mazur, helikopter na obszarze Tatr, metro w miejscu Warszawy itp.). Odbiorcy, którzy następnie kategoryzują nazwy danych środków transportu, używając ich formy narzędnikowej: *Czym jeździmy?*, *Czym pływamy?*, *Czym latamy?*, mają więc kolejną okazję, by przyglądać się mapce Polski. Pojawia się ona również w kolejnym zadaniu, które tym razem dotyczy tego, z kim i z czym kojarzą się polskie miasta oraz nad jakimi rzekami leżą.

Przy sprawdzaniu znajomości form narzędnika wykorzystano także nazwy kamienic, co służy zwróceniu uwagi na produktywny model nazewniczy oparty na konstrukcji przyimkowej *coś pod czymś* (np. hotel Pod Różą, apteka Pod Orłem). To ćwiczenie pozwala uatrakcyjnić ćwiczenia rysunkami zabytkowych budynków z charakterystycznie zdobionymi fasadami i wprowadza w miejski pejzaż, co jest o tyle istotne, że formy narzędnika są jeszcze utrwalane przy uzupełnianiu wypowiedzi przewodnika, który opowiada o krakowskich zabytkach – turyści znajdują się bowiem pod Bramą Floriańską, spoglądając na figurę św. Floriana (który jest rzymskim oficerem, trzyma naczynie z wodą i opiekuje się Krakowem, chroniąc miasto przed pożarem). W kolejnych zdaniach jest mowa o pobliskiej kamienicy Pod Białym Orłem (co stanowi nawiązanie do treści poprzedniego ćwiczenia) oraz o Domu Jana Matejki, który mieszkał przy ulicy Floriańskiej pod numerem 41. Tym samym można przywołać zarówno postać wybitnego malarza, jak i nazwę popularnej ulicy, o której wspomniano już w rozdziale pierwszym, gdzie różne rodzaje rzeczowników i przymiotników były przedstawiane na przykładzie określeń krakowskich obiektów.

Formy narzędnika liczby mnogiej są przedmiotem prezentacji w krótkich pytaniach quizowych. Ich pierwsza seria obejmuje konstrukcje orzecznikowe, które odwołują się do dawnych legend i odległej historii (*Kim byli Lech, Czech i Rus?*, *Kim byli Kazimierz Wielki i Władysław Jagiełło?*) oraz do czasów współczesnych (*Kim były Wisława Szyborska i Agnieszka Osiecka?*, *Kim były Ewa Demarczyk i Anna Jantar?*). Druga seria pytań, których celem jest prezentacja form narzędnika liczby mnogiej, opiera się na wyrażeniach z przyimkiem *z*, dzięki którym można sprawdzić znajomość realiów geograficznych (*Z jakimi krajami sąsiaduje Polska?*), obyczajowych (padają tu pytania o świąteczne kartki z życzeniami i pozdrowieniami) oraz kulinarnych (mowa jest o pierogach z serem i ziemniakami oraz barszczu z uszkami). Utrwalaniu znajomości form liczby mnogiej narzędnika po raz kolejny służy tekst o tym, z

czym kojarzą się wybrane miasta i regiony Polski (Toruń – z piernikami, Gdańsk – z plażami, Poznań – z koziołkami itd.).

Ćwiczenie form narzędnika dostarcza więc okazji, by przekazywać informacje na temat statusu wybranych postaci i obiektów, związanych z nimi asocjacji, a także określać usytuowanie różnych miast (nad jaką rzeką leżą) oraz wprowadzać elementy opisu, dzięki czemu można przedstawiać wybrane zabytki oraz ich charakterystyczne cechy.

Miejscownik

Prezentacji form miejscownika służą kolejne informacje na temat położenia poszczególnych miast Polski (na północy, południu, zachodzie, wschodzie), a określenia podawanych kierunków mają tę zaletę, że odznaczają się różnorodnością rodzajów i końcówek fleksyjnych. W kolejnym ćwiczeniu pojawiają się pytania dotyczące lokalizacji poszczególnych atrakcji turystycznych (pomnika Mickiewicza, domu Kopernika, kopalni soli itp.), a prezentowane warianty odpowiedzi (nazwy polskich miast w miejscowniku) również stają się wskaźnikiem dość złożonych reguł omawianego przypadku.

Utrwalaniu form miejscownika i promowaniu polskiej kultury służą następnie dwa gatunki tekstów. Pierwszymi z nich są maile, których nadawcy opisują swój weekend w polskich miastach, wspominając o kilku atrakcjach turystycznych, a drugimi są wzmianki na temat filmów biograficznych (o kim opowiadają, gdzie rozgrywa się ich akcja). Przy okazji ćwiczenia form miejscownika można ponownie promować polskie miasta i regiony, a także mówić o wybranych filmach oraz ich sławnych bohaterach.

Wołacz

Wołacz, używany przy zwracaniu się do adresata wypowiedzi, wprowadza w świat polskiej etykiety, a przedmiotem prezentacji jest tu szeroki zasób zwrotów, poczynając od oficjalnie używanych tytułów (*panie doktorze, panie mecenasie*), po pieszczotliwe określenia (*misiu, żabko*), których wybór i opis został oparty na napisanym przez Katarzynę Miller wstępie do *Czułych słówek, czyli słownika afektonimów*. Ów zasób pieszczotliwych określeń dobrze służy angażowaniu uwagi odbiorców, wprowadzając pewien element humorystyczny i pobudzając do podawania kolejnych nazw w formie wołacza, a używane tu zdrobnienia stanowią świetną okazję, by utrwalać końcówki rzeczowników miękko tematowych.

Co istotne, przy okazji prezentowania oraz tworzenia zwrotów adresatywnych można powtarzać – znane już z ćwiczeń poświęconych celownikowi i biernikowi – akty etykiety (podziękowania, życzenia, pozdrowienia, zaproszenia), wspominając

przy tym o znanych postaciach (widzowie są np. zapraszani na festiwal filmów Andrzeja Wajdy czy komedię z Barbarą Brylską).

(Nie)przypadkowe tematy – podsumowanie

Zasób pokrótce omówionych zagadnień kulturowych, które towarzyszą ćwiczeniu kolejnych przypadków gramatycznych, można przedstawić w postaci następującego spisu treści:

Zagadnienie gramatyczne	Elementy polskiej kultury
Mianownik	Znani Polacy i sławne Polki, polskie nazwy geograficzne, turystyczne atrakcje Krakowa, pamiątki z Polski, film <i>Bogowie</i> , polscy emigranci w USA, stereotypowe cechy Polaków.
Dopełniacz	Elementy polskiej kuchni, przepisy kulinarne, moda na zdrowe odżywianie, zasady etykiety przy stole.
Celownik	Życzenia, podziękowania, reguły dawania kwiatów i prezentów, zasady podawania ręki, święta jako okazje do składania życzeń, popularne instytucje charytatywne oraz ich akcje.
Biernik	Sposoby spędzania czasu wolnego, zwiedzanie Krakowa, filmowe role Michała Żebrowskiego i Anny Dymnej, pisanie pozdrowień z różnych zakątków Polski, atrakcje przyrodnicze, tradycje i zwyczaje.
Narzędnik	Znani Polacy i sławne Polki, środki lokomocji (na tle mapy Polski), położenie polskich miast (nad rzekami), bogato zdobione kamienice, turystyczne atrakcje Krakowa (Brama Floriańska, Dom Jana Matejki), osoby i obiekty kojarzące się z polskimi miastami.
Miejscownik	Położenie polskich miast (kierunki geograficzne) i związanych z nimi zabytków (gdzie one są), zwiedzanie Warszawy oraz Gdańska, filmy biograficzne o znanych Polakach i Polkach.
Wołacz	Sposoby zwracania się do innych (w sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych), popularne afektonimy.

Oczywiście, samo łączenie danych tematów fleksyjnych z omówionymi zagadnieniami tematycznymi i promocją polskiej kultury jest dość powszechne (czego przykładem są m.in. podręczniki: *Hurra!!! Po polsku, Polski krok po kroku, Jestem stąd, Język polski? Chcę i mogę!, Polski jest cool, Po polsku po Polsce, Język polski bez granic, Zdaj się na polski!*). Nacisk na przekazywanie treści kulturowych odznacza się tu jednak różnym natężeniem, a ich zasób oraz forma podlega zmianom w zależności od profilu zakładanego odbiorcy, rozwijanych sprawności językowych, typów ćwiczeń oraz związanych z nimi form gatunkowych. Dostrzegalna staje się też nieunikniona szablonowość części przekazywanych informacji (nieraz pojawiają się bowiem od-

wołania do krakowskich zabytków czy polskich noblistów), co również ma swoje zalety – można bowiem utrwalać zasób podstawowych informacji na temat polskiej kultury, a także tworzyć jej pewien kanon, choć jego zakres pozostaje nie do końca określony.

Wnioski

Po przedstawieniu tematów gramatycznych oraz związanych z nimi zagadnień tematycznych czas na ogólniejsze wnioski na temat treści, które są przekazywane w *Gramatyce z kulturą. Przez przypadki*.

Różnorodność podejmowanych tematów sprawia, że informacje na temat polskiej kultury dotyczą wielu dziedzin – mowa jest bowiem o znanych postaciach, regionach, miastach, zabytkach, filmach, daniach, świętach czy zwyczajach. Dzięki temu łatwiej połączyć elementy wiedzy o kulturze z tematami życia codziennego, odwoływać się do różnych zainteresowań odbiorców i rozwijać zasób ich słownictwa. Nie unikano jednak powtarzalności niektórych elementów – np. portrety sławnych postaci oraz fotografie zabytków Krakowa pojawiają się w rozdziale poświęconym mianownikowi, biernikowi i narzędnikowi, a mapka Polski jest wykorzystywana przy kilku tematach, służąc prezentowaniu nazw o różnych rodzajach gramatycznych, ukazywaniu dań kuchni regionalnej, omawianiu przyrodniczych atrakcji Polski czy przekazywaniu informacji na temat położenia wybranych miast oraz związanych z nimi zabytków. Ponowne wykorzystywanie danych elementów pozwala utrwalać wiedzę na temat Polski, a także zwiększać treściową (oraz metodyczną) spójność *Gramatyki z kulturą*, dając poczucie uporządkowania materiału. Ważne jest bowiem to, by zachowywać złoty środek pomiędzy nadmiarem zamieszczanych informacji a ich monotonią (nadmierną powtarzalnością).

W związku z tym, że nacisk został położony na nauczanie gramatyki, przekazywane wiadomości na temat polskiej kultury mają dość powierzchowny charakter, służąc prezentowaniu wybranych form fleksyjnych oraz utrwalaniu ich znajomości. Niemniej odbiorcy, którzy dopiero uczą się języka polskiego i nie są dobrze obeznani z polską kulturą, mogą znacznie wzbogacić swoją wiedzę na jej temat, wykonując poszczególne ćwiczenia – np. zapewne nie każdy odbiorca wie, kim był Zbigniew Religa, nie wszyscy słyszeli o filmie *Bogowie*, a zwłaszcza mało kto miał okazję go obejrzeć, ale dzięki ćwiczeniu poświęconemu temu dziełu polskiej kinematografii odbiorcy mogą się o nim dowiedzieć i się nim zainteresować.

Co zrozumiałe, stosunkowo niewielki zbiór ćwiczeń poświęconych fleksji imiennej nie stanowi rozległego źródła wiedzy o polskiej kulturze – przekazywane tu informacje na jej temat mają bardzo skrótowy (wręcz hasłowy) charakter, a ich porządek jest wyznaczany przez układ przypadków oraz zasób związanych z nimi tematów.

Ważne jest jednak to, aby nauczanie języka było osadzone w realiach kulturowych i aby rozwijaniu znajomości języka polskiego towarzyszyło nieustanne poznawanie polskiej kultury. Warto więc docenić nawet drobne elementy wiedzy o Polsce, które są wprowadzane do ćwiczeń gramatycznych, poczynając od najniższych poziomów biegłości językowej.

Bibliografia

- Burzyńska, Anna. 2002. *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji język a kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- Coste, Daniel i in. 2003. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*. Tłumaczenie Waldemar Martyniuk. Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli. Warszawa.
- Garncarek, Piotr. 2006. *Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa.
- Gębal, Przemysław. 2006. Realia i kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. [w:] *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*. Red. Lipińska, Ewa; Serebny, Anna. Wydawnictwo Universitas. Kraków. 205–242.
- Gębal, Przemysław. 2010. *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze*. Wydawnictwo Universitas. Kraków.
- Janowska, Iwona i in. 2011. *Programy nauczania języka polskiego jako obcego*. Wydawnictwo Księgarnia Akademicka. Kraków.
- Kowalewski, Jerzy. 2011. *Kultura polska jako obca?*. Wydawca: Jerzy Kowalewski. Kraków.
- Krawczuk, Ała. 2006. Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej spowodowane polsko-ukraińską interferencją. *Postscriptum* 2 (52). 137–153.
- Łukaszewicz, Barbara. 2023. Perspektywa lingwakulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego – na przykładzie publikacji *Zdaj się na polski!* i *Gramatyka z kulturą*. [w:] *Wiele dalekich rejsów. Kultura polska dla cudzoziemców*. Red. Potasińska, Paulina. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa. 210–221.
- Maliszewski, Bartłomiej. 2020a. *Gramatyka z kulturą. Przez przypadki*. Ilustr. i opr. Wójcik, Katarzyna. academia.edu/51108238/Gramatyka_z_kultur%C4%85_Przez_przypadki (dostęp: 02.04.2024)
- Maliszewski, Bartłomiej. 2020b. *Gramatyka z kulturą. Przez przypadki – poradnik metodyczny*. academia.edu/51108246/Gramatyka_z_kultur%C4%85_Przez_przypadki_poradnik_metodyczny (dostęp: 02.04.2024)
- Maliszewski, Bartłomiej. 2024. Uwarunkowania leksyki lokalnej w materiałach do nauki języka polskiego (na przykładzie *Gramatyki z kulturą. Przez przypadki*). [w:]

Polszczyzna dla cudzoziemców – lokalność i regionalizm. Red. Garncarek, Piotr; Łukaszewicz, Barbara. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa. 135–150.

Miller, Katarzyna. 2010. Wstęp do: *Czułe słówka, czyli słownik afektonimów*. Bańko, Mirosław; Zygmont, Agnieszka. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.

Nawracka, Monika. 2020. *Nauczanie języka polskiego jako obcego w perspektywie refleksyjnej i kulturowej*. Wydawnictwo Księgarnia Akademicka. Kraków.

CZEGO O POLSCE MOŻEMY SIĘ DOWIEDZIEĆ Z GRAMATYKI Z KULTURĄ. PRZEZ PRZYPADKI?

Niniejszy artykuł dostarcza odpowiedzi na tytułowe pytanie: „Czego o Polsce możemy się dowiedzieć z Gramatyki z kulturą. Przez przypadki?”, lecz nie ogranicza się do samego wskazywania oraz kategoryzacji przekazywanych tu treści kulturowych, obejmując też refleksję na temat uwarunkowań danego stanu rzeczy (celu projektu, profilu zakładanego odbiorcy, formy przekazu oraz specyfiki podejmowanych zagadnień gramatycznych). Jest rzeczą zrozumiałą, że stosunkowo niewielki zbiór ćwiczeń poświęconych fleksji imiennej nie dostarcza bogatej i usystematyzowanej wiedzy o polskiej kulturze. Informacje na jej temat odznaczają się różnorodnością, ale mają bardzo skrótowy (wręcz hasłowy) charakter, a ich zakres jest wyznaczany przez funkcję przypadków oraz zasób związanych z nimi tematów. Warto jednak doceniać nawet drobne elementy wiedzy o Polsce, które są wprowadzane do ćwiczeń gramatycznych, poczynając od najniższych poziomów biegłości językowej.

Słowa kluczowe: język polski jako obcy, glottodydaktyka polonistyczna, metodyka, kultura, gramatyka, fleksja imienna

WHAT CAN WE FIND OUT ABOUT POLAND IN GRAMMATYKA Z KULTURĄ. PRZEZ PRZYPADKI?

The following article provides the answers to the titular question: „What can we find out about Poland in *Gramatyka z kulturą. Przez przypadki?*”, however it does not limit itself to just pointing out and categorising the conveyed cultural content, including a reflection on the topic of a given status quo conditioning (goal of the project, intended audience profile, forms of communication and the characteristics of the grammatical subjects addressed). Understandably, a relatively small set of declension exercises does not provide a rich and well-structured knowledge of Polish culture. The information on its topic is characterised by diversity but is of a very brief (even sloganeering) nature, and its scope is determined by the function of the cases and

the range of related topics. However, it is worth appreciating even the minor points of knowledge on Poland that are introduced in grammar exercises, starting from the lowest levels of language proficiency.

Keywords: Polish as a foreign language, Polish glottodidactics, methodology, culture, grammar, declension